

DOI 10.33099/2618-1614-2023-22-3-3-10

УДК 355.4

К. О. Буданов,*начальник Головного управління розвідки
Міністерства оборони України, генерал-лейтенант,***В. В. Зайцев,***кандидат політичних наук,
заступник начальника Головного управління розвідки
Міністерства оборони України, генерал-майор,***О. М. Романов,***кандидат технічних наук, старший дослідник, начальник
Науково-дослідного інституту воєнної розвідки, полковник,***В. С. Комаров,***доктор військових наук, професор, начальник управління,
Науково-дослідний інститут воєнної розвідки, полковник*

Можливі сценарії завершення російсько-української війни. Роль і місце України в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях

У статті наведені результати досліджень можливих сценаріїв завершення російсько-української війни та можливих наслідків їх реалізації. В умовах існуючої воєнно-стратегічної та воєнно-політичної обстановки довкола нашої держави потребує вирішення нагальне питання забезпечення гарантій воєнної безпеки в найближчій та подальшій перспективі. Одним з найбільш раціональних та своєчасних кроків у побудові «парасольки» воєнної безпеки для України, на думку авторів, є участь у Балтійсько-Чорноморському поясі (Велика Британія, Україна, Польща, Литва, Латвія, Естонія) як у воєнно-політичному та економічному союзі. Участь України в Балтійсько-Чорноморському поясі визначить її власну геополітичну стратегію та роль і місце в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях.

Ключові слова: воєнна безпека, регіональна система безпеки, російська агресія, сценарій завершення російсько-української війни.

© К. О. Буданов, В. В. Зайцев, О. М. Романов,
В. С. Комаров, 2023

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розпад колишнього СРСР був завершенням чергового етапу переформатування світового порядку. Унаслідок цієї події Росія успадкувала армію, яка тривалий час вважалася другою у світі, та другий у світі ядерний арсенал. У 1996 р. під тиском світових центрів сили Україну змусили передати Росії свій, третій у світі, ядерний арсенал.

Геополітичні зміни дали Росії змогу запустити ресурсну економіку, забезпечити її зростання й отримати реальну можливість поставити європейські країни через корумпованість їхніх політичних еліт у залежність від дешевих російських енергоносіїв, у результаті чого відбулася часткова реалізація геополітичних амбіцій керівництва Росії.

Зростання цін на енергоносії дало Росії можливість розв'язати свої внутрішні економічні проблеми та розрахуватись із зовнішніми боргами, а також створило підґрунтя для реалізації імперських амбіцій, що дало змогу тривалий час маніпулювати трьома тезами: енергетичною залежністю Заходу від нафти й газу; загрозою застосування власних збройних сил, які вважалися «другими у світі»; загрозою застосування ядерної зброї.

Форми та способи реалізації політичних цілей Росії були успадковані від колишнього СРСР, про що красномовно свідчить використання практичних напрацювань старої ідеологічної школи колишнього центрального комітету КПРС, коли спочатку готується та проводиться інформаційна операція, а вже потім – воєнна. Тому війни, які веде Росія у XXI ст., характеризуються старим шаблоном у намаганні легітимізувати свої дії в очах міжнародної спільноти через псевдозахист населення Молдови (1991), Грузії (2008), Криму (2014), Донбасу (2014), Сирії (2015) від «націоналістів» («нацистів», «терористів») тощо.

Підготовка населення Росії до повномасштабного вторгнення в Україну та інші країни розпочалася з 1996 р., а його активна фаза – з 2005 р. Інформаційне поле почало формувати суспільну думку населення Росії про «необхідність» ведення війни на територіях країн, які мають спільні кордони з Росією, через маніпулювання і спекуляцію результатами Другої світової війни, першої та другої чеченських війн та інших регіональних конфліктів, через спотворення й викривлення історичних фактів, формування нових наративів щодо народу-переможця у Другій світовій війні та захисту «руського миру». Свідомо занижувалися втрати й реальний внесок інших республік колишнього СРСР, створювався новий світогляд та парадигма мислення населення, розгорталася боротьба з інакомисленням, тотальна цензура. І тим самим було переписано історію, підготовлено підґрунтя для сприйняття і виправдання росіянами наративів про відновлення колишнього Радянського Союзу й насамперед про повернення Білорусі та України у сферу геополітичного впливу Росії.

24 лютого 2022 р. президент Росії розпочав широкомасштабну війну проти України. Маючи чітке розуміння, що США та країни Європи протягом перших місяців не зможуть швидко згуртуватися, Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну під гаслами «денацифікації» та «демілітаризації». Слабкість і недовірливість системи глобальної та регіональної безпеки, існуючі суперечки в країнах НАТО, низький рівень боєздатності їхніх збройних сил сприяли реалізації імперських російських планів.

Залежність Європи від російського газу й нафти дала можливість Росії здійснити повномасштабне вторгнення з розрахунку на те, що хоча Європа введе певні економічні санкції та обмеження, однак у короткостроковій перспективі не зможе забезпечити альтернативне постачання енергоносіїв. Це дало змогу нівелювати реакцію Європейського Союзу на війну Росії проти України в економічній, політичній та військовій сферах.

Російське вторгнення в нашу державу продовжило процес падіння глобальної економіки, дестабілізацію ринків енергоносіїв, а також загострило проблеми світової продовольчої безпеки.

З огляду на те, що світовими центрами сили – США та Китаєм – створюється новий світовий устрій, постає нагальна проблема пошуку найбільш раціональних кроків України в цих умовах. Теоретичні розрахунки бенефіціарів російсько-української війни розійшлися з розвитком реальної ситуації та її практичними наслідками.

Героїчний спротив українського народу, на який не розраховували провідні країни світу, зумовив надання масштабної військово-технічної та фінансово-економічної допомоги нашій державі, насамперед США, Великою Британією, Польщею, країнами Балтії, а згодом – іншими країнами ЄС, і дав змогу зупинити наступ російських військ і змусити головних геополітичних гравців вносити зміни у плани формування мапи нового світового порядку, не змінюючи своєї кінцевої мети. Вплив економічних санкцій, політичний тиск світової спільноти, великі втрати особового складу, озброєння, військової та спеціальної техніки збройних сил Росії призвели до зміни інформаційного й медійного простору навколо російської агресії, а також можливих подальших варіантів розвитку ситуації.

Сьогодні відбуваються докорінні зміни глобальної та регіональної архітектури безпеки. Використання України та Росії як інструментів у досягненні світовими центрами сили своїх геополітичних інтересів є суттєвим дестабілізуючим фактором для Європи на найближчі двадцять років.

За таких умов нині як ніколи зростає актуальність прогнозування безпекового середовища і стає критично необхідним створення візії майбутнього України, визначення її ролі й місця в повоєнному устрої світу з метою своєчасного реагування нашої держави та її союзників на майбутні виклики та загрози національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Аналіз досліджень за цим напрямом свідчить, що питанню прогнозування (визначення) сценаріїв завершення російсько-української війни, а також ролі й місця України в повоєнному устрої на світовому та регіональному рівнях присвячено чимало аналітичних досліджень (довідей) як вітчизняних, так і закордонних інституцій, інформаційно-аналітичних агентств і фахівців. Слід зазначити, що в більшості матеріалів розглядаються в основному три сценарії: перемога України, перемога Росії, «заморожування» конфлікту. Загалом розглядають до шести сценаріїв (переважно це похідні від основних трьох варіантів) [1–14].

Що стосується ролі й місця України в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях, то тут прогнози більш обережні і стримані, висловлюються лише певними фахівцями і мають суб'єктивний характер [15, 16].

Тому метою та основним змістом статті є визначення можливих сценаріїв завершення російсько-української війни, а також прогнозування ролі й місця України в повоєнному устрої на світовому та регіональному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Офіційно озвучена воєнно-політичним керівництвом Росії причина вторгнення – «демілітаризація», «денацифікація» та недопущення розширення НАТО на схід – навряд чи є справжньою. Майже одразу після початку російсько-української війни почалися консультації щодо вступу до НАТО Швеції та Фінляндії, а вже за рік Фінляндія ввійшла до НАТО, проте реакції Росії на розширення НАТО в цьому випадку не було. Одна з можливих причин початку Росією війни – внутрішньополітична: перешкодження розвитку демократії в Україні (яку влада Росії називає «нацизмом») на тлі зменшення підтримки Путіна населенням, що рано чи пізно призвело би до подальшого «просочування» демократії до Росії та зменшення підтримки чинного режиму. Прийом пошуку зовнішніх ворогів неодноразово застосовувався Росією для підвищення рейтингів влади. Крім того, посилювалося перманентне претендування Московії, котра почала оформлюватися як князівство у XIII ст., на історичну спадщину Київської Русі зі столицею в Києві, заснованої в IX ст., та на ідентичність українського народу.

Тому, на думку авторів, основною причиною вторгнення Росії в Україну слід вважати захоплення території України, повернення її під геополітичний вплив та насильницьке приєднання до Росії.

На сьогодні можливі сценарії завершення війни не є просто оціночними, а вже ґрунтуються на апріорній інформації та докорінно відрізняються від **єдиного (першого) сценарію** швидкої поразки України, який прогнозувався більшістю країн до початку широкомасштабного вторгнення. Про це свідчила евакуація більшістю країн свого дипкорпусу з України напередодні війни. Адже якби сценарій Москви щодо «захоплення Києва за три дні» виправдався, вона би зміцнила світову думку

про те, що армія Росії справді є другою у світі. Свою перемогу вона би подала населенню як усомогутність і перемогу над загнаними капіталізмом і демократією «колективного Заходу», які керують «маріонетковим» урядом України. Для нашої держави такий сценарій передбачав би капітуляцію, що згодом означало би фактичне поглинання України Росією.

Це мало б негативні наслідки і для країн Східної Європи, які би після поразки України опинилися під загрозою російської агресії. У разі перемоги Росія також могла б утворити антизахідну коаліцію зі схожими авторитарними та диктаторськими режимами – Іраном, Сирією, Північною Кореєю та Китаєм. Крім того, це спонукало би зростання агресії інших авторитарних країн (Китаю, Ірану) для реалізації своїх планів, створення ядерної зброї новими країнами та показало би повну неефективність НАТО як глобального безпекового інструменту. Цей сценарій провалився.

Другий сценарій, який можна розглядати, – це тривале збройне протистояння між Росією та Україною, котрій активно допомагає Захід, з поверненням Україною не всіх територій до кордонів 1991 р., та утримання Москвою захоплених територій Криму, сходу та півдня України (або тільки Криму) під своїм контролем, спонукання України до проведення переговорів і переходу до «замороженого конфлікту» (третій сценарій). Тобто переформування війни Росії проти України у війну на виснаження, в якій Росія продовжуватиме збройну агресію проти України, перевівши її у фазу конфлікту низької інтенсивності. Кремль вдаватиметься до реалізації зазначеного сценарію за умови усвідомлення недостатності спроможностей з окупації нових територій України та швидкої реалізації цілей щодо нашої держави.

Мета – виснажити демографічний, економічний та воєнний потенціали України, спонукати українську владу прийняти умови Росії щодо шляхів урегулювання конфлікту і зміни подальшого вектора зовнішньої політики нашої держави.

Такий сценарій можливий у разі посилення розбіжностей позицій західних країн і зменшення західної допомоги. Наприклад, Угорщина ставить під сумнів необхідність підтримки Європою України. Відповідно, з плином часу кількість держав, які заперечують проти поставок озброєння Україні, може зрости, та/або може скоротитися обсяг озброєння і військової техніки, боеприпасів, спорядження тощо. Слід зауважити, що в разі зменшення військової підтримки України та продовження Росією ескалації можливий черговий виток загострення, зумовлений загрозою захоплення нових територій: вихід на адміністративні кордони Луганської, Донецької, Запорізької областей; Миколаївської та Одеської областей з виходом до Придністров'я; окупація лівобережжя України; захоплення Києва.

За такого варіанта під загрозою опиняться не лише існування України як суверенної та демократичної держави. Під удар також потраплять Грузія, Молдова

і країни Балтії, а також європейська та світова системи безпеки загалом.

Росія ж за такого сценарію розвитку подій теж подала б це як перемогу над сильним «колективним Заходом». Проте імідж Росії на міжнародній арені сильно впав, її армія з другої позиції у світі перемістилася на кілька десятків позицій униз, а економіка внаслідок витрачання колосальних коштів на війну в поєднанні з накладенням санкцій та виведенням західного бізнесу відкотилася б на кілька десятиліть назад. Цей сценарій зараз можна розглядати як поточний і перехідний від першого до третього. При цьому поняття «спеціальна воєнна операція» поступово зникатиме з російського інформаційного простору.

Війна в разі реалізації цього сценарію матиме переважно позиційний характер з проведенням наступальних/контрнаступальних операцій зі встановлення контролю над новими територіями України. Ця війна може тривати достатньо довго без пауз у припиненні вогню та укладання будь-яких офіційних домовленостей щодо цього.

У міру затягування російсько-української війни питання російської агресії поступово зникатиме з міжнародного порядку денного та переходитиме в розряд другорядного. Світова спільнота приділятиме менше уваги наданню всебічної допомоги Україні та виступатиме за пошук шляхів політико-дипломатичного завершення війни.

Третій сценарій – «замороження» конфлікту на території України. Росія, усвідомивши неспроможність подальшого ведення затяжної війни проти України та/або виснаження України, намагатиметься перевести конфлікт у «заморожений» стан. Кремль намагатиметься змусити Україну як напругу, так і за посередництва міжнародних партнерів зафіксувати формальні домовленості щодо припинення вогню.

Мета – утримання під контролем Росії захоплених територій і ресурсів України, створення сприятливих умов для відновлення воєнного потенціалу з метою підготовки до нової фази широкомасштабної війни.

Під час реалізації зазначеного сценарію Кремль намагатиметься максимально знищити на тимчасово окупованих територіях проукраїнськи налаштоване населення, інфраструктуру, промислові об'єкти, природні ресурси, створити умови, за яких повоєнне відновлення й подальший розвиток цих регіонів затримається на десятиліття. Росія не планує вкладати фінансові та матеріальні ресурси у відновлення й розвиток знищених регіонів. Красномовним фактом, який це підтверджує, є підлив дамби Каховської ГЕС, що спричинило масштабну екологічну катастрофу регіонального рівня, а також плани підливу критичних елементів Запорізької АЕС, що призведе до радіоактивного забруднення місцевості на століття. У цьому сенсі Кремль реалізовує політику – «якщо не буде російським, то буде нічим», тобто створює умови для неможливості відновлення та подальшого

використання Україною тимчасово окупованих територій.

Кремль також розраховуватиме, що «замороження» конфлікту в подальшому створить сприятливе підґрунтя до послаблення уваги світової спільноти до російсько-української війни, зосередження інших держав на внутрішніх проблемах та часткового відновлення зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних контактів Росії з Європою.

Якщо Росія, за всіма ознаками, розраховує на затягування війни, Україна вважає 2023 рік вирішальним і має намір зробити все для відновлення територіальної цілісності. Військова перемога України над окупантами – один з основних сценаріїв завершення війни, котрі розглядають вітчизняні та західні аналітики.

Ідеальний сценарій, якого Україна прагне досягти вже у 2023 р., – **абсолютна військова перемога над Росією (четвертий сценарій)**: це означатиме повернення всіх окупованих територій до кордонів 1991 р., зокрема Донбасу і Криму.

У разі реалізації цього сценарію як перемогу Росія зможе подати своєму народу лише тезу, що «СВО мети досягла – всі “укрофашисти” знищені».

Оскільки цей сценарій потребуватиме згуртування задля перемоги України не лише країн Заходу, то блокада Росії світом буде ще більшою, а її економіка відкотиться ще далі.

На сьогодні військова неспроможність Росії вже підтверджена кількома суттєвими аргументами:

- дуже сумнівні успіхи на полі бою протягом майже всього періоду повномасштабного вторгнення, крім початкового періоду, за який і було захоплено більшість територій України. Найбільший реально досягнутий успіх під Бахмутом забезпечений приватною військовою компанією (ПВК) «Вагнер», що спричинило розкол між головою ПВК і військовим керівництвом Росії;
- залишення російськими військами Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської та частини Херсонської областей;
- нездатність російської протиповітряної оборони захистити повітряний простір Росії не лише в прикордонних областях, а й навіть над Москвою;
- відмова у вересні 2022 р. Росії як члена Організації Договору про колективну безпеку реалізувати гарантії колективної безпеки Вірменії під час та після збройного конфлікту з Азербайджаном;
- невдалий військовий заколот 23–24 червня 2023 р. під керівництвом Євгена Пригожина. І хоча формально, після домовленостей з керівництвом Росії, заколот провалився, захоплення Ростова-на-Дону та стрімке просування військ ПВК упродовж доби аж до Московської області показали нездатність нацгвардії, ФСБ і поліції їм протистояти, неспроможність захистити ядерну зброю, а квола реакція Кремля довела внутрішньополітичну імпотенцію Путіна.

Для Росії військова поразка цілком вірогідно може обернутися крахом системи влади, активізацією опозиційних сил і реалізацією двох сценаріїв – можливим розпадом країни або залишенням Росії в межах своїх кордонів. При цьому слід ураховувати, що приєднання частини території Росії до Китаю не відповідає геополітичним намірам США та найбільших економік Європи.

П'ятим сценарієм є поширення конфлікту між Росією та НАТО на територію України. Можна припустити, що Росія не виключає можливість прямого протистояння із Заходом і НАТО, вдаючись до риторики, що постачання західними країнами України озброєння свідчить про їхню пряму участь у війні, через що можливе розміщення на території Білорусі, крім тактичної ядерної зброї, ще й мобільних стратегічних комплексів ядерної тріади «Тополь-М».

За такого варіанта розвитку ситуації Україна буде вимушена надати власну територію для переміщення та тимчасової дислокації військ НАТО і системи логістичного забезпечення.

Можливі наслідки реалізації цього сценарію:

- завдання ракетно-бомбових та артилерійських ударів по державних і військових об'єктах на території нашої держави;
- радіоактивне забруднення місцевості;
- ускладнення соціально-економічної ситуації та виникнення гуманітарної кризи;
- збільшення міграційних потоків з України.

Підбиваючи підсумки розгляду можливих сценаріїв розвитку ситуації та враховуючи реваншистський характер путінізму, потрібно чітко усвідомлювати, що будь-який із цих сценаріїв Росію не влаштує, питання лише – більшою чи меншою мірою, Росія поступово почне погрожувати країнам Заходу, постійно претендуватиме на окупацію інших територій України та бажатиме реваншу.

Україні необхідним є донесення до країн ЄС і НАТО важливості перемоги України – як єдиного прийнятного варіанта для них самих, з метою забезпечення безпеки в регіоні і світі в коротко- і довгостроковій перспективі.

Результатом перемоги нашої держави у війні є реалізація амбітного плану щодо регіонального лідерства України як форпосту східного флангу НАТО в геополітичному протистоянні з Росією. Переконливими аргументами на користь цього твердження є:

- наявність сильних, підготовлених, з унікальним бойовим досвідом Збройних Сил України, озброєних сучасним західним озброєнням та військовою технікою;
- освічене, працьовите, свідоме, мотивоване населення;
- суттєвий економічний потенціал;
- транзитний потенціал (участь у Середньому шляху (Китай, Центральна Азія, Європа) і Транскаспійському міжнародному транспортному коридорі (Грузія, Азербайджан, Туреччина, Казахстан);
- наявність виходу до Світового океану;

- великий обсяг родючих сільськогосподарських земель;
- наявність корисних копалин, які забезпечують розвиток критичних технологій тощо.

Ураховуючи наведені вище можливі сценарії завершення російсько-української війни, основними, на погляд авторів, наслідками російсько-української війни в разі реалізації сценарію перемоги України можуть бути такі.

Зміна політичного керівництва Росії та її територіального устрою

Сьогодні можна розглядати декілька варіантів усунення Путіна від влади: переворот, заколот, внутрішнє військове протистояння та фізичне усунення.

Про значне розхитування ситуації всередині країни свідчать конфлікт між очільником ПВК «Вагнер» Пригожиным і військовим керівництвом Росії – Шойгу та Герасимовим; дії іноземного легіону «Свобода Росії» та Російського добровольчого корпусу; захоплення ПВК «Вагнер» Ростова-на-Дону та стрімке просування до Московської області 23–24 червня 2023 р.; неспроможність силового блоку захистити державність.

Попри те, що опитування показують, що публічно підтримують або пасивно сприймають війну в Україні близько 70% населення Росії, можна припустити, що істотна частина населення не має власної думки і мовчазно погоджується з рішеннями уряду і дистанціюється від війни. Однак значна частина бізнес-еліти має діаметрально протилежну думку, усвідомлюючи, з одного боку, свої фінансові втрати через санкції, а з другого – бойові втрати російської армії, але через жорсткість політичного режиму цю думку не висловлює.

Як варіант можна розглядати усунення Путіна від влади групою, яка формально не має стосунку до війни в Україні, та проведення нею переговорів з Україною, США та Заходом щодо припинення бойових дій з виведенням російських військ в обмін на гарантії безпеки для цієї групи та зняття (хоча б часткове) санкцій. Такі переговори можуть завершитися підписанням угоди між Україною, означеною російською групою, яка розглядатиметься як тимчасовий російський уряд, та представниками, що гарантуватимуть безпеку України. Тоді основним дискусійним питанням залишаться умови, які висуватимуться до кожної сторони-підписанта.

У довгостроковій перспективі можна розглядати відмову (хоча б тимчасову) Росії від агресивної зовнішньої політики, скасування цензури і політичних репресій, забезпечення незалежності ЗМІ, проведення вільних виборів під міжнародним наглядом та посилення контролю за ядерним озброєнням.

Що стосується можливої зміни територіального устрою Росії, то відокремлення певних територій та її розпад подібно до розпаду колишнього Радянського Союзу є малоймовірним, оскільки російським суб'єктам федерації бракує національної свідомості. По-перше, на відміну від радянських республік, котрі прагнули відно-

вити свою незалежність, яка в них раніше була, нинішні російські суб'єкти федерації в недалекому минулому її не мали. Регіональні кордони всередині Росії були штучно створені, на відміну від кордонів колишніх радянських республік. По-друге, в більшості російських суб'єктів частка етнічних народів менша. Крім того, оскільки більшість російських регіонів не має кордонів з іншими державами та не має виходу до моря, придатного для використання як міжнародного морського шляху, набуття ними незалежності означатиме створення величезної перешкоди для розвитку їхніх економік через повну залежність транзиту та логістики від решти частин Росії. Мова може йти лише про більшу автономію та федералізацію російських суб'єктів з розвинутою системою місцевого самоврядування.

Розглядаючи питання зміни територіального устрою Росії, слід ураховувати фактор наявності територіальних претензій інших країн та невирішених територіальних суперечок.

Утворення нової світової та регіональної системи безпеки, побудова нових дієвих безпекових механізмів у світі та Європі

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, всупереч наданим гарантіям безпеки, закріпленням ядерними державами в Будапештському меморандумі, свідчить про неспроможність Ради Безпеки ООН бути надійним запобіжним безпековим механізмом для реалізації окремими країнами своїх геополітичних планів військовим шляхом.

Ураховуючи те, що інші геополітичні гравці розглядають приклад агресії проти України та можливі шляхи легалізації її результатів в очах світового співтовариства як майбутню «дорожню карту», пошук і забезпечення дієвого механізму безпеки для України та побудова архітектури безпеки у світі та Європі є нагальним завданням.

Одним з таких шляхів є незмінний курс України на вступ до ЄС і НАТО. І якщо процес вступу України до ЄС уже розпочатий, то питання вступу до НАТО нині є дискусійним. Потрібно дуже ретельно опрацювати питання забезпечення безпеки на час, необхідний для вступу України до НАТО, та/або взагалі інший шлях забезпечення безпеки, зокрема закріплення гарантій воєнної безпеки провідними ядерними державами в документі на кшталт Будапештського меморандуму, але нового формату.

Одним з перспективних шляхів протидії імперським амбіціям Росії є побудова *Балтійсько-Чорноморського поясу* у складі Великої Британії, Польщі, країн Балтії та України для реалізації спільної позиції в політичній, безпековій (військовій), економічній, енергетичній, технологічній та інформаційній сферах. Передумови його створення виникали ще багато років тому, але дещо в іншому складі, що зумовлювалося відповідною ситуацією на глобальному та регіональному рівнях [17–19]. Створення Балтійсько-Чорноморського поясу в новому форматі як воєнно-політичного та економічного союзу має на меті:

- забезпечення безпеки та посилення оборонних спроможностей країн регіону;

- розвиток відносин Україна – Польща – Велика Британія – Балтійські країни для створення основи економічного процвітання регіону;

- зміцнення та нарощування інфраструктури і розширення торгівлі в регіоні;

- створення нового єдиного георегіону.

Побудова Балтійсько-Чорноморського поясу дає змогу вирішити низку геополітичних питань:

- спільна реалізація потреб основного системотворчого міжнародного гравця (США) та його союзників (Великої Британії, України, Польщі, Литви, Латвії, Естонії);

- зміцнення Балтійсько-Чорноморського регіону загалом та нарощування в ньому спроможностей у найбільш конкурентних сферах;

- багаторазове посилення американоцентричного світового порядку (рис. 1).

Зміна глобального політичного устрою світу

Збройна агресія Росії проти України остаточно зруйнувала систему міжнародної безпеки та європейської стабільності.

У найближче десятиліття світ розвиватиметься в так званому «вакуумі безпеки», спричиненому порушенням Росією всіх міжнародних безпекових договорів, руйнуванням системи стратегічної стабільності, а також дискредитацією глобальної та регіональної систем колективної безпеки. З великою ймовірністю російсько-українська війна стане тригером для перегляду існуючого та формування нового світового устрою.

У найближчій перспективі Європа залишатиметься найбільш конфліктним регіоном, оскільки експансіоністська політика режиму Путіна буде й надалі спрямована на розпалювання нестабільності в різних частинах континенту. Політика Кремля щодо країн Європи будуватиметься за допомогою інструментів енергетичного шантажу, провокування криз (екологічних, техногенних, продовольчих, гуманітарних, міграційних тощо), інфільтрацією проросійських сил у політичне середовище країн ЄС, пропаганди тощо. Метою таких дій є внесення розколу в єдність Європи, а також між США та їхніми європейськими союзниками. Водночас Росія прагнучим встановити повний контроль над Україною, Молдовою та Білоруссю; не виключені геополітичні плани Росії вийти на кордони країн колишнього Варшавського договору. Навіть за умов досягнення домовленостей щодо припинення війни проти України Росія в будь-який час може відновити бойові дії проти нашої держави.

Водночас у новому циклі зміни світового порядку глобальні гравці США та Китай хочуть розподілити свій вплив для реалізації власних національних інтересів.

Зростання ролі Китаю у XXI ст. перетворило його на одного з глобальних лідерів, а Росію – на його ресурсного сателіта. Тому слід урахувувати вплив війни на баланс сил між Китаєм і США та місце Росії в цьому контексті, в якому мета США та країн Заходу – перенацілювання Росії з китайської сфери впливу на американську задля послаблення «глобального Сходу». У свою чергу, Китаю вигідно розглядати Україну як частину Росії для використання у своїх інтересах ресурсів обох країн.

Рис. 1. Балтійсько-Чорноморський пояс нового формату

З огляду на викладене можна припустити, що за таких умов виникатимуть нові політичні союзи країн, основною метою створення яких є недопущення розв'язання збройної агресії та забезпечення колективної безпеки в усіх сферах.

Висновки

1. З наведених п'яти сценаріїв завершення російсько-української війни нашу державу влаштовує лише четвертий – повна перемога в російсько-українській війні, вихід на кордони 1991 р. включно з Кримом та початок переговорів, оцінювання обсягів завданих Україні збитків та вирішення питання виплати репарацій.

2. Виходячи з аналізу наведених сценаріїв, зокрема найбільш сприятливого для України, можливі такі наслідки російсько-української війни:

- зміна політичного керівництва Росії та її територіального устрою (з урахуванням територіальних претензій інших країн до Росії);
- утворення нової світової та регіональної системи безпеки, побудова нових дієвих безпекових механізмів у світі та Європі;
- зміна глобального політичного устрою світу.

3. У рамках зазначених сценаріїв та наслідків російсько-української війни роль і місце України в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях може визначатися, зокрема, так.

Політичний формат ролі й місця України на глобальному (регіональному) рівні може охоплювати кілька варіантів: НАТО, новий формат Будапештського меморандуму (посилення його дії в частині продовження надання гарантій безпеки США та Великою Британією та офіційний вихід з нього Росії як країни, що його грубо порушила) та Балтійсько-Чорноморський пояс.

Вступ України до НАТО має певний термін на реалізацію відповідних процедур, навіть за спрощеним варіантом. Тому розгляд побудови Балтійсько-Чорноморського поясу за нинішніх умов є дуже слушною пропозицією. При цьому слід урахувати, що в разі реалізації моделі Балтійсько-Чорноморського поясу нашій державі потрібно буде впроваджувати європейські системоутворюючі принципи, основними з яких є верховенство права та боротьба з корупцією. Зазначені принципи є, до речі, й одними з основних вимог для вступу України в НАТО та ЄС.

4. За умови створення Балтійсько-Чорноморського поясу реалізація геополітичної стратегії України передбачатиме:

- побудову інтегрованої системи національної безпеки (внутрішня інтеграція між інституціями сектору безпеки та оборони, побудова сучасних Сил оборони на основі мультидоменного підходу, інтеграція Збройних Сил України зі збройними силами стратегічних партнерів);
- управління війною нижче порога початку збройного протистояння;

- нову модель оборонної індустрії України **MULTY DOMEN APROACH** (кіберпростір, повітряно-космічний, наземний, надводний/підводний простір);

- технологічний розвиток підприємств;
- реалізацію потенціалу людського капіталу.

5. Реалізація геополітичної стратегії України у складі Балтійсько-Чорноморського поясу дасть змогу здійснити суттєві кроки у виконанні таких важливих завдань:

- *придушення Росії та зменшення її впливу в регіонах*, що використовуються агресором для акумуляції впливу на Україну;
- *переосмислення ролі України та Заходу у світі* – побудова нової мережі відносин та комунікація внеску України й Заходу в глобальну безпеку; побудова відносин з державами, що прагнуть «стратегічної автономії» (Францією, Туреччиною);
- *заповнення «вакууму» сили країн Балтійсько-Чорноморського поясу* – посилення присутності України в ключових морських і континентальних (євразійських) субрегіонах для забезпечення ефективнішого протистояння загрозам і власний внесок у баланс сил.

6. Роль і місце України в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях зумовлюється її внеском у глобальну безпеку:

- *політичний вимір*: внесок в енергетичну та продовольчу безпеку, корегування політичних дискурсів на глобальному рівні, просування відповідних наративів для посилення легітимності демократії як політичного режиму та заснованого на правилах міжнародного порядку;
- *воєнно-стратегічний вимір*: посилення східного флангу НАТО; обмеження можливостей Росії проектувати силу через Балтійське море – Північне море, Чорне море – Середземне море;
- *геоекономічний вимір*: створення нового геоекономічного регіону – Балтійсько-Чорноморського поясу, посилення його ексклюзивності відносно Росії.

Отже, наведений варіант політичного формату ролі й місця України в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях доповнюватиме найкращий варіант – місце України в колективній системі безпеки НАТО та ЄС. Подальший розвиток ситуації навколо нашої держави буде кращим індикатором правильності розробленого у статті прогнозу.

Перелік літератури

1. *Burrows M.* How will the Russia-Ukraine war reshape the world? Here are four possible futures [Електронний ресурс] / M. Burrows, R. A. Manning // Atlantic Council. The Big Story. – Режим доступу : <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/the-big-story/how-will-the-russia-ukraine-war-reshape-the-world-here-are-four-possible-futures>.

2. *Miklos I.* Only two scenarios for Russia's war against Ukraine. [Електронний ресурс] / I. Miklos // GIS. – Режим доступу : <https://www.gisreportsonline.com/r/two-scenarios-for-war-ukraine>.

3. *Tertrais B.* Tell Me How It Ends: Analogies and Scenarios for the Ukraine war [Електронний ресурс] / B. Tertrais // Institut Montaigne. – Режим доступу : <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/tell-me-how-it-ends-analogies-and-scenarios-ukraine-war>.

4. *Le Bec A.* War in Ukraine: Six Scenarios to the Year 2025 [Електронний ресурс] / A. Le Bec, M. Ségur // Futuribles. – Режим доступу : <https://www.futuribles.com/en/guerre-en-ukraine-six-scenarios-a-lhorizon-2025>.

5. *Osmolovska Iu.* Five Security Scenarios on Russian War in Ukraine for 2022–2023: Implications and Policy Recommendations to Western Partners [Електронний ресурс] : November 2022 / Iu. Osmolovska, H. Maksak // GLOBSEC. – Режим доступу : <https://www.globsec.org/sites/default/files/2022-12/ukraine%20scenarios%20report-v3.pdf>.

6. *Mazza M.* Three Scenarios for Ukraine's Future and the Implications for Taiwan [Електронний ресурс] : June 28, 2023 / M. Mazza // Global Taiwan Institute. – Режим доступу : <https://globaltaiwan.org/2023/06/three-scenarios-for-ukraines-future-and-the-implications-for-taiwan>.

7. *Gressel G.* The second year of Russia's war: Scenarios for the Ukraine conflict in 2023 [Електронний ресурс] / G. Gressel // European Council on Foreign Relations. – Режим доступу : <https://ecfr.eu/article/the-second-year-of-russias-war-scenarios-for-the-ukraine-conflict-in-2023>.

8. *Kuhrt N.* Three scenarios for the next phase of the Ukraine war and what each means for China [Електронний ресурс] / N. Kuhrt, M. Kaczmarek // The Conversation. – Режим доступу : <https://theconversation.com/three-scenarios-for-the-next-phase-of-the-ukraine-war-and-what-each-means-for-china-204930>.

9. *Eberhardt A.* The long path to peace. Russian-Ukrainian war scenarios [Електронний ресурс] / A. Eberhardt // Warsaw Enterprise Institute. – Режим доступу : <https://wei.org.pl/en/2023/news/aerberhardt/the-long-path-to-peace-russian-ukrainian-war-scenarios>.

10. *Havlíček P.* Russo-Ukrainian war: background and future perspectives [Електронний ресурс] / P. Havlíček // VSquare. – Режим доступу : <https://vsquare.org/russo-ukrainian-war-background-and-future-perspectives>.

11. *Willis H.* A leaked document outlines 4 'wild card' scenarios in the Russia-Ukraine conflict [Електронний ресурс] /

H. Willis, J. E. Barnes, C. Triebert // The New York Times. – Режим доступу : <https://www.nytimes.com/2023/04/11/world/europe/leaked-documents-russia-ukraine.html>.

12. *De Witte M.* How will the Russia-Ukraine war end? [Електронний ресурс] : February 17, 2023 / M. De Witte // Stanford News. – Режим доступу : <https://news.stanford.edu/2023/02/17/will-russia-ukraine-war-end>.

13. *Лендейл Д.* Війна Росії в Україні: п'ять сценаріїв її завершення [Електронний ресурс] / Д. Лендейл // BBC News Україна. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60594791>.

14. Які сценарії розвитку російсько-української війни [Електронний ресурс] // Центр протидії дезінформації. – Режим доступу : <https://cpd.gov.ua/articles/yaki-scenariyi-rozvytku-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny>.

15. *Тараненко А.* Трансформація системи міжнародної безпеки і подальша роль України [Електронний ресурс] / А. Тараненко // ADAstra. – Режим доступу : <https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-sistemi-mizhnarodnoyi-bezpeki-i-podalsha-rol-ukrayini>.

16. *Чарамелла Е.* Як може виглядати довгострокова конфігурація безпеки для України [Електронний ресурс] / Е. Чарамелла ; перекл. з англ. М. Лузіної // Carnegie Endowment for International Peace. – Режим доступу : https://carnegieendowment.org/files/Ukrainian_Version_-_Long-Term_Security_Arrangements.pdf.

17. *Волович О.* Балто-Чорноморський Союз: перспективи реалізації (частина 1) [Електронний ресурс] / О. Волович // Борисфен Інтел. – Режим доступу : <https://bintel.org.ua/nasharchiv/arxiv-regioni/arxiv-yevropa/arxiv-insha-yevropa/volodich-balto>.

18. Дмитро Кулеба: Україна створила 3 нові альянси у Балто-Чорноморському регіоні задля зміцнення безпеки [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-stvorila-3-novi-alyansi-u-balto-chornomorskому-regioni-zadlya-zmicnennya-bezpeki>.

19. *Іщук В.* Intermarium. Балто-Чорноморський Союз може стати надійним щитом європейської і євроатлантичної цивілізації [Електронний ресурс] / В. Іщук // Аналітичний центр «ODRODZENIE». – Режим доступу : <http://geopolityka-90-ch.blogspot.com>.